

Sjungande forskare med känsla för tillit

Sångerskan och konstnärliga forskaren Elisabeth Belgranos projekt kretsar alltid kring de stora, existentiella frågorna. Med 1600-talets vokalmusik i fokus tar hon sig an ämnen som "intet", tillit och "Je-ne-sais-quoi" – begrepp som hon också gestaltar i delvis improviserade föreställningar på internationella symposier och konferenser världen över. I en intervju för Tidig Musik berättar Elisabeth om sin väg in i den konstnärliga forskningen, och om sinnligheten i att hålla i ett 400 år gammalt notblad.

Text: Anna Nyhlin

Foto: Björn Ross

Ar 2011 lade Elisabeth Belgrano fram en avhandling i scenisk gestaltning vid Göteborgs universitet med titeln *"Lasciatemi morire" o faró "La Finta Pazza": Embodying Vocal Nothingness on Stage in Italian and French 17th century Operatic Laments and Mad Scenes*. Den beskriver en sångerskas konstnärliga forskningsprocess från det första mötet med det musikaliska manuskriptet fram till stegen ut på scengolvet och ögonblicket då föreställningen börjar.

Syftet med avhandlingen var att genom en gestaltningsprocess skapa en djupare förståelse av två begrepp som dyker upp i källor från 1600-talet – dels *pura voce*, den rena, klara rösten, och dels *il niente*, "intet". Under barocken pågick i de akademiska kretsarna i Italien och Frankrike en livlig debatt rörande "intet", samtidigt som operakonsten började ta form. Dessa två parallella fenomen kom att korsa varandras vägar, då "intet" förknippades med den kvinnliga sångerskans rena röst och hennes förmåga att smycka en melodi med virtuosa ornament.

En gestaltande praxis

Resultatet blev ett musikaliskt drama byggt på musik hämtat från olika italienska och franska 1600-talskällor. Med librettot följde också en text som fungerar som en slags teaterkikare genom vilken materialet fördjupas. Föreställningens sex scener har en gemensam nämnare i klagosången och vansinnesscenen, som under 1600-talet var något av operans glansnummer. De kvinnliga operasångerskorna under barocken var oftast i första hand skådespelerskor, och själva rollgestaltning prioriterades. Dessa scener bidrog till den intellektuella debatten om "intet", och de kvinnor som sjöng dem blev gestaltande symboler för begreppet.

Ett mål med Elisabeths djupdykning i detta landskap har varit att praktiskt och teoretiskt formulera en gestaltande praxis för vår egen tid utifrån skillnader och likheter mellan 1600-talets italienska och franska vokalmusik. Genom avhandlingen upp-

märksammar hon också kopplingen till "intets" franska motsvarighet, det som man kallade för *Je-ne-sais-quoi* (Jag-vet-inte-vad).

Hur såg vägen in i den tidiga musikens repertoar ut för Elisabeth?

– Jag hade studerat klassisk sång en tid och sjungit i världs-ungdomskören när jag fick tips om att söka en sångutbildning i Gent i Belgien. Där fick jag kontakt med gambisten Philippe Pierlot, som i sin tur var vän med de franska sångerskorna Agnès Mellon och Jill Feldman.

Elisabeth åkte till Paris och tog sånglektioner för dessa sångerskor, och det väckte hennes intresse för den franska barock-repertoaren. Hon började också sjunga i Collegium Vocale under Philippe Herreweghe, och ta sånglektioner för Jessica Cash och Emma Kirkby.

– De här lärarna var ju alla pionjärer inom den tidiga musikens vokalkonst. De inspirerade mig att alltid gå till källan, till ursprungsnoten, och upptäcka det sinnliga i notbilden. Jill var alltid särskilt noga med uttalet. Jag minns särskilt en gång då jag fick i uppgift att gå hem och skriv olika streck över alla A – markera om de var öppna eller stängda. Jag lärde mig hur viktiga detaljerna är för helheten.

Möten med forskare

Intresset för den konstnärliga forskningen tog sin början i USA, där Elisabeth bodde under några år. Hon byggde upp ett samarbete med amerikanska forskare inom Society for Seventeenth Century Music (SSCM) på olika universitet runt om i landet. Tillsammans med en av dem, som forskade om franska *airs sérieux* och om kompositören och sångläraren Bertrand de Bacilly, gjorde hon *lecture recitals*, gestaltande föreläsningar, vilket ledde till att hon 2005 erhöll det prestigefyllda Noah Greenberg Award från The American Musicological Society. Detta öppnade för fler möten med forskare i USA och en väg in i eget forskningsarbete. Hösten 2006 blev Elisabeth antagen som doktorand till

Elisabeth Belgrano i "Lovtal till Intet" i KoncertKirken, Köpenhamn, oktober 2016. Scenografi Björn Ross.

ett tvärdisciplinärt projekt på den konstnärliga fakulteten på Göteborgs Universitet

– En bra sak med detta projekt var att vi kom från olika discipliner. Vi höll på med design, fri konst, teater, musikedramatik, film och pedagogik, och det blev ett väldigt bra utbyte mellan oss. Projektet inleddes med en skrivarkurs med fenomenologisk grund, som hölls av den norske filosofen Anders Lindseth. Det handlade om reflektion i handling, och tillsammans insåg vi att vi hade mycket gemensamt även om vi gick in i våra olika konstformer på olika sätt.

Mer konstnärlig forskning

Med den erfarenhet hon har idag önskar hon att den konstnärliga forskningen kunde få mer inflytande inom musikerutbildningarna. Hon upplever att det är för stort gap mellan konstnärlig forskning och högre, konstnärlig utbildning. Om studenterna kunde få ta till sig det som sker i den konstnärliga forskningen skulle både studenter, forskare och lärare ha mycket att vinna.

– Allt jag gestaltar kommer ur den tidiga musiken, även när jag låter 1600-talsmusiken trassla in sig i vår egen samtids performancekonst. Den där gamla handskriften som pirrar i händerna, den upplevelsen har jag alltid med mig. Den inspirerar till nya tankar och nya scener.

Efter avhandlingen kom en förfrågan från konstnären och producenten Björn Ross om hon ville göra en soloföreställning tillsammans med honom. Tillsammans skapade de *Glories to Nothingness (Lovtal till Intet)*, där Elisabeth plockat isär sin avhandling, delat upp musiken från den och satt ihop den på nytt. Det har kommit att bli som ett levande forskningsprojekt där de två utforskar möjligheten att gestalta tillit, och de har presenterat

den på symposier och konferenser världen över.

– Jag tar den gamla musiken, klipper den i tusen bitar, funderar på vad som är meningsfullt och sätter ihop det på nytt. Vi har tre ord med oss in i varje föreställning, alltid olika ord, och sedan gör jag vokal improvisation a capella i ett rum som Björn fyller med ljus och bilder.

Inte fastna

Hur är det att vara musiker i den konstnärliga forskningsvärlden idag? Elisabeth berättar att det inte varit så enkelt för utövande musiker och musikvetare att mötas, men nu upplever hon att det pågår närmande från båda håll. På en konferens i Palazzo Grimani i Venedig i juni initierade Elisabeth och Björn, genom *Nordic Network for Early Opera*, ett möte mellan musikvetenskapligt inriktade forskare och konstnärliga forskare, där hon lät deltagarna sitta i en ring och mötas kring ett tema.

– Jag tror vi måste lyssna mer på varandra – inte ställa oss som individer mot varandra. Tidigare kunde man vara musikvetare och ha ett konstnärligt sidospår, men nu får vi som musiker och konstnärer vara forskare på konstnärlig grund. Som musiker vill man ju inte bara reproducera hur det var då, man vill skapa i nuet.

Elisabeth funderar kring vikten av att vi inte fastnar i en vetenskaplig tradition där det konstnärliga inte får plats, där det sinnliga uttrycket försvinner.

– Det är nödvändigt för en konstnärlig forskare att få vara subjektiv. Att få vara mitt i ett uttryck. För mig har ett nymaterialistiskt, filosofiskt perspektiv bidragit med ett vetenskapligt språk där jag inte förväntas dela in kunskaper i subjekt och objekt. Ett språk som kanske skulle ha passerat in under 1600-talet, innan Descartes dualism formulerades. För mig är det viktigt att jag får

” Jag vill skapa en slags rörelse – röra upp, röra till, röra om, få folk att känna. Leva. Det är det viktigaste i allt jag gör, och att få vara i känslan av att klinga tillsammans. Där skapas en ny dimension, det är den som är grunden.

vara holistisk när jag uttrycker mig genom ord och ton. Själva formandet och innehållet kan inte separeras. Kanske blir det krångligare att ta till sig i dag när vi gärna vill kategorisera allt, men för mig är det nödvändigt att bidra med konst som visar oss människor både öppenhet och förundran. Det betyder inte att jag arbetar utan ramar, mer att jag vill prova det som jag inte vet.

Den diskussion som behandlade begreppet ”intet” i Venedig på 1600-talet är full av paradoxer. Elisabeth fascinerar av hur man i långa texter försökte beskriva ”intet”, och hur man relaterade det till operan – den som också är både verklighet och inte verklighet. Om allt kan hända och samtidigt ingenting, vad är det som är verkligt? Vad ska vi med tillit till, när allt är både möjligt och inte möjligt? Elisabeth gör en liknelse med hur det praktiskt kan gestalta sig mellan musiker i en repetitionssituation, när man tillsammans skapar upplevelser och erfarenheter.

– Vi har alltid med oss våra erfarenheter och vår teknik, men på något sätt så föds ny kunskap när vi möts. Kunskap som vi inte kan få på annat sätt än genom relationer och genom tillit till varandra. Om vi kan mötas genom ett manuskript tillsammans i samma rum, musikvetare och musiker, och tillsammans agerar undersökande, vad händer med föreställningarna då? Det skulle vara spännande att utforska!

Att gestalta tillit

Tillit är också nyckelordet för Elisabeths senaste projekt, som hon kallar *Rel/configuring trust: vocal performance diffracted through new materialism*, där hon vill försöka förstå vad tillit genom rösten betyder, och hur man kan gestalta tillit genom det som sker mellan en sångerska och hennes åhörare. På vilket sätt kan den mänskliga rösten fungera som en bro mellan oss, i en värld som idag präglas av misstro mellan olika kulturer och en förlorad respekt för minnen av det förflutna?

– Jag börjar med notbilden och med att sjunga. Sätter musiken i kroppen. Då uppstår möjligheten att sätta ord på saker. En rörelse sker, något materialiseras och blir till, och genom det vill jag undersöka hur man kan skapa tillit genom rösten i relationer. Frågor jag har med mig är: kan man höra en röst som inte klingar? När får man tillit? Jag tror att när rösten får klinga ut i ett rum, då finns tilliten. Kanske är det en andlig upplevelse?

Med bas i södra England växer nu ett helt nytt forskningsfält, *Performance philosophy*, fram. Det är inom detta fält som Elisabeth tänker att hennes nya projekt, med rösten och tillit i fokus, kan få bidra med ny kunskap.

En ny skivinspelning står också på agendan. Hon har tidigare spelat

in ett musikaliskt porträtt av den franska sångerskan Anne Chabanceau de la Barre (1628–1688) på cd:n *Eclatante Amarante*. Nu ska Elisabeth spela in Michel Lamberts *Leçons de Ténèbres*, musik hon arbetat med i över fem år. Om hon får som hon vill kommer inspelningen att äga rum i en liten kyrka på olivberget i Jerusalem, en plats som beskrivs i klagovisorna. Där vill Elisabeth iscensätta traditionen om gråterskor, något hon kan relatera till genom sin pappa. Han kommer ursprungligen från Karelen, där gråterskans tradition fortfarande lever vidare. Det förlösande i klagan och det hopp som alltid finns med någonstans är något som länge fascinerat Elisabeth. Musik som har som mål att beröra. För Elisabeth handlar musikerskapet alltid om att just beröra.

– Inte bara på ett gott sätt. Jag vill skapa en slags rörelse – röra upp, röra till, röra om, få folk att känna. Leva. Det är det viktigaste i allt jag gör, och att få vara i känslan av att klinga tillsammans. Där skapas en ny dimension, det är den som är grunden.

Det hör också ihop med hur man som utövande konstnärer, genom den konstnärliga forskningen, kan inspirera andra och bidra till andras lärande.

– Vi kan skapa rum med erfarenheter för andra att växa i och ur. Det är därför konstnärlig forskning är så viktig. Vi kanske inte skapar traditionella artiklar, men istället forskningsutställningar där man kan forma rum för andra att inspireras av och i.

För Elisabeth börjar alltid alla projekt i 1600-talets musik. En ton, ett ord, ett ornament, som ger en impuls. Sedan får den växa och kan ta vilka dimensioner som helst.

– Man vill så gärna ha kontroll på läget, men nu har jag tillit till mig själv och vågar. Jag har vuxit i tillit genom min forskning – till mig själv och till min röst. Och jag tror att vi alla skulle växa om vi kunde känna mer tillit. Världen behöver mer tillit!

Konferens i Palazzo Grimani i Venedig i juni i år. Från vänster Elisabeth Belgrano, Marina Cyrino, Dinko Fabris, Elisabeth Holmertz, Magnus Tessing-Schneider och Knut Aspegren.